

Zsigmond magyar király V. Henrik vendége volt

A „Sigismundus-*rex et imperator*” című kiállítás kapcsán egy magyar vonatkozású york-i tárgyi emlékre hívnám fel a tisztelt olvasók figyelmét.

York városának sárkányjelvényes díszkardja szerepel az angliai város címerében. Kedves emlék ébredt bennem a kard láttán a Szépművészeti Múzeumban: 1998-as york-i tartózkodásom alkalmával a város akkori derék polgármestere Derek Smallwood magam és útitársam kezébe nyomta a város jelképéül szolgáló erekljét (amely egyébként tudomásom szerint először szerepel magyarországi kiállításon). Ekkor, a Lord Mayor kíséretében bejártuk az új Városháza és a régi „Guildhall” patinás épületét, ahol számos helyen láthattuk – így a tanácsterem márvány padlóján – az igen megbecsült fegyver jelkép értékű ábrázolását a város díszes címerében.

Néhány szóval említést érdemel, miként került a magyar király kardja a york-i Guildhall birtokába.

Zsigmond magyar király (s mint német király) nagy diplomáciai utat tett Európában a konstanzi zsinat idején (1415 júliusa – 1417 februárja között)

A király a – magyar történelemben addig is páratlan módon – több mint hat éven keresztül volt távol országától. Így hosszabb lombardiai tartózkodása után Rómába vonult, majd német területre igyekezett. 1414. november 8-i ünnepélyes német trónfoglalása után (Aachen) a konstanzi zsinatra indult. Következő, békítő jellegű utazásainál az egyházszakadás elkerülése érdekében próbált politikai lépéseket tenni az aragóniai királynál. Nagyméretű diplomáciai célzatú utazásait tovább folytatta, mivel súlyos veszélyt jelentett a zsinat eredményeire az ismét kiújult angol–francia – azaz – százéves háború.

Ekkor, 1416. május elején átkelt Angliába, ahol közel 4 hónapig tartózkodott V. Henrik vendégként.

A vendéglátó angol királlyal tárgyalt – szerény sikerrel- megállapodott vele, az angol és francia királyok közötti békeközvetítésben azonban alapjában kudarcot vallott. Még London előtt VI. Károly francia királlyal (az aqincourt-i csata után) „konzultált”, aki nyilván számára előnyös közvetítő szerepre kérte fel. Grandiózusnak mondható utazásain jelentős számú magyar kísérete sem maradt el. Hatalmas költségekkel is jártak ezek az utazások de Zsigmond hol sikeres, hol kudarcot valló diplomáciai (ajándékok, kölcsönös fogadások) kiadásainak mérlegeit megvonva, nem igazán zavartatta magát. Végül is Magyarország „jó búzája” és bányavárosainak bevételei könnyítettek olykor zavaros anyagi ügyein. De mint minden utazásnak, ezeknek is voltak tapasztalatai. A király és kísérete a vendéglátó udvaroknál különféle szokások ismeretére tett szert.

Ilyen megfigyelést követően terjedt el például szélesebb körben nálunk is a címerhasználat.

A *Chronicles of London* alapján Kropf Lajostól olvashatunk egy összefoglaló leírást (Századok, 1907/77–78) Zsigmond érkezéséről Angliába.

Éppen 390 éve, 1416. év május első napján (pénteken) Calaisban (akkori angol erődítményben) megszálló király csak a hétvége eltöltése után szánta magát az átkelésre. Ekkor az angol uralkodó megbízásából történt az érdekes esemény, amely szerint Zsigmond élvezhette a király testvéreinek fokozatos fogadását és kíséretét Londonig. Nem nehéz kitalálni: az angol

király hatalmának nem éppen „szerény” fitogtatása csak fokozta a ceremónia külsőségeit, a kontinensről érkező díszvendég előtt. Először tehát – hétfőn – Dover partfalának csillogásában talpig páncélban Duke of Gloucester várta Zsigmondot és kíséretét. Dover fehér szikláinál tehát még az ágyúk feldördülő dísztüze előtt (amelyből a legtöbbet ekkor már Anglia öntött) elhangzott a szokásos kérdés a fogadó hercegtől s az arra ilyenkor adható szokásos válasz a vendég uralkodótól. („*Tart-e felséged igényt arra a földre, amelyre most rálépní szándékozik?*”, amit nyilván csak a belépést biztosító „nem tartok” válasz követhetett.)

Másnap – kedden – Canterburyban Duke of Bedford köszöntötte, míg szerdán Dartfordnál – már a harmadik testvér – Duke of Clarence fogadta a magyar (és egyben német) királyt.

A leírások szerint mindezen felsorolt előzmények után történt a londoni bevonulás. Pontosabban a vendéglátó király, V. Henrik, a városon kívül a második mérföldkőnél üdvözölte a nagy tiszteletnek örvendő királyi vendéget. A város polgármestere és ünneplő népe Greenwich közelében köszöntötte a magas rangú látogatót, majd a díszes kíséret kijelölt szálláshelyére, a westminsteri palotába vonult. A ma is álló Westminster apátság melletti palotát még a XI. században Hitvalló Edward számára építették és VIII. Henrik idejéig királyi székhely volt. A Temze és a Westminster Apátság között húzódó palota egy részében az ún. Westminster Hall-ban I. Edward király által először összehívott kétkamarás „modell” parlament vagyis a mai parlament őse is itt alakult.

Henrik viszont a Temzén túli, a déli parton álló Lambeth-palace-ban szállt meg, a canterbury-i érsek mindenkori rezidenciájában (ma SE.1. Lambeth Palace Road). Innen vendégével Windsorba csak május 22-én rándult ki, ahol Zsigmondot – nem teljes bizonyossággal írják – a térdszalagrend lovagjává választották. V. Henrik ekkor vette fel Zsigmondot a rend lovagjainak sorába, s így a nevezetes windsori kápolnában az új tag is helyet kapott. Viszonyásul a vendégeskedő magyar király ez alkalomból ajándékozta a saját rendjének jelvényeivel díszített kardot a kápolnának, amelyet távozása után üresen maradt ülése fölé függesztettek. Később került a windsori káptalan tulajdonába (Zsigmond halála után a király lelki üdvéért mondott mise fejében.) A káptalan egyik kanonokja 1439-ben York városának adományozta azzal a feltétellel, hogy a város mindenkori polgármestere előtt hordozzák. Ez a hagyomány napjainkig él, mint ahogyan az is, hogy más „halandó” nem tarthatja hegyével ég felé a kardot.

Zsigmond windsori kirándulásán kívül még a kent-i grófság leeds-i kastélyában való tartózkodásáról ír a krónika, melyet még az angol-francia háború eseményei foglalkoztatnak. Az eredménytelen canterbury-i egyezményről azonban nem szól.

A krónika a – már említett – nagy kíséret felsorolásában kétséget kizáróan jelöli meg például Garai Miklóst, Magyarország akkori nádorát. („*Ye grete erle of Hongry*” azaz „Magyarország nagy grófja” címmel).

A „nagy utazó király” nem egy ábrázolásával, tárgyi, vagy okiratos emlékével találkozhatunk Európa képtáraiban, múzeumaiban.

Messik Miklós

Magyar emlékek Németországban

A magyar–német kapcsolatok hosszú időre, a honfoglalás korára tekintenek vissza. A Kárpát-medencében megtelepedő magyar törzsek zsákmányt meg szövetségeket keresve be nyargalták egész Európát, egyre jobban veszélyeztetve a kialakuló félben lévő államokat. Ezeket a harcokat mi kalandozásnak nevezzük, viszont a különböző európai népek krónikái rablóhadjáratként beszéltek róluk. Spanyolországtól Itáliáig, a gallok földjétől egészen a különböző német vidékekig sok helyen jártak a hátranyilazó taktikájuk miatt rettegett és verhetetlennek hitt magyarok, ám a portyázások kétes dicsősége hamarosan véget ért: Augsburg mellett a német seregek legyőzték a kalandozó magyarokat, és ezzel új fejezet kezdődött mind a német, mind a magyar nemzet történelmében.

Németország legrégebbi magyar emlékhelye tehát Augsburg városa, amely több ponton is kapcsolódik a történelmünkhöz. Ez a bajorországi város a Duna egyik mellékfolyója, a Lech mellett fekszik. 955. augusztus 10-én itt, a Lech-mezőn folyt az ádáz csata.

Máig talány, hogy miért is szenvedtek vereséget a különben katonai erőfölényben lévő kalandozók? Ulrich, az Augsburgot védő püspök – akinek személyéhez számos legenda kapcsolódik –, lefoglalta a magyar csapatok egy részét, és hősieles küzdelemben, nagy bátorsággal védte a már roskadozó várat. Emlékének utóbb a város lakói templomot szenteltek: az Ulrich és Afra templomban máig őrzik Ulrich püspök ezüst keretbe foglalt izzadsághendőjét, valamint keresztjét. A kis kereszt díszes aranyfoglatára utóbb a Lech-mezei csata jeleneteit domborították. A legenda szerint a püspök a kereszthez fohászzkodott, aminek nyomán a németek számára kedvezően fordult a csata kimenetele. Időközben megérkezett Ottó király is hadaival. Az ostromlók a várvédő püspök felmentésére érkező német sereget számukra kedvező terepre akarták csalni, ám minden valószínűség szerint felkészületlenül és véletlenszerűen találtak szembe magukat az ellenséggel. A magyar könnyűlovasságnak nem volt ideje hadrendbe fejlődnie. A német sereg páncélozott lovagjai viszont előnyben voltak a közelharcban, így lebírták a csak nyilazni tudó, ám a közelharcra esetlen kalandozókat. Elképzelhető továbbá, hogy a magyarok leghatékonyabb fegyvere, a hatásos, de a vízre érzékeny reflexij az esőben felmondta a szolgálatot. Elsősorban Ulrich püspök hite és helytállása nyomán Ottó birodalmi seregei győzelmet arattak a magyarok felett. Bulcsú, Súr és Lél, vagy másképpen Lehel vezéreket kivégezték. Utóbbival kapcsolatban a krónikák megőrizték azt a mondát, hogy halála előtt Regensburgban kürtjével agyonsújtotta Konrád császárt abból a meggyőződésből, hogy ellensége így a másvilágon szolgálja lesz. Az Augsburgtól mintegy 10 kilométerre délre fekvő Königsbrunn egyik temploma is Ulrich püspök nevét viseli. Előtte egy emlékoszlop őrzi a vélhetően ezen a vidéken zajlott csata emlékét, domborművön ábrázolva a harci jeleneteket.

A Lech-mezei csata mindkét országban változásokat hozott. A német törzsek számára világgossá vált, fel kell hagyniok a belső csatározásokkal és az egységesülés útján kell elindulniuk, hogy a számtalan külső ellenséget visszaverhessék. Ekképp kezdődött el a birodalmi fejlődés. A magyarok számára pedig egyértelmű jelzés volt a vereség: be kell illeszkedniük az európai államalakulatok közé, vallásilag, kulturálisan és katonailag is idomulniuk kell szomszédaikhoz. Ezt a programot pár évtizeddel később Szent István vitte véghez oly eredményességgel, hogy még a hajdani ellenség országában is tekintélyt vívott ki magának. Nem csak feleséget hozott innen, hanem olyan mély politikai kapcsolatokat is kialakított, hogy alakjára a bambergi dómban elhelyezett szoborral, a Bambergi Lovassal emlékeztek bajor tisztelői. A Regnitz folyó két partján elterülő ősi város legszebb műemléke a székesegyház, amit 1004-ben kezdtek építeni, román stílusban. Mai formájában a XIII. században készült el.

A legalaposabb műgonddal készült Bambergi lovasszobor Istvánnak, mint keresztény uralkodónak állít emléket oly módon, hogy az ábrázolás részletei egyben az ideális király társadalmi, politikai és egyházi programját jelenítik meg. A király győzedelmeskedik a természetben és felülemelkedik a kísértéseken. A ló a világi hatalom szimbóluma, kecsessége a kiegyensúlyozott erőt jelenti, ami a társadalmi harmónia záloga. Az uralkodó hatalma viszont nem önkény szüleménye, hanem Istentől való, ezt jelenti a lovas fejét díszítő korona, amely a Isteni rend szimbóluma és egyben biztatás is a középkori kereszténység álmának, Isten országának földi megteremtésére.

Szent István Bajorországból hozott feleséget magának, hogy a kor szokása szerint a dinasztikus házassággal is erősítse a kapcsolatokat és biztosítsa a békét. Feleségéhez, Gizellához kapcsolódik a következő fontos emlékhely Németországban, éspedig a három folyó városa, Passau. Szent István halála után Gizella visszatért hazájába és apátnő lett Passau városának Niedernburg kolostorában. Pontos adatok nem állnak rendelkezésünkre, de feltételezhető, hogy 1045-től haláláig, 1060-ig itt, e kolostor falai között élt. Elhunytá után ugyanitt temették el, nyughelye németek és magyarok számára egyaránt zarándokhellyé vált. Síremlékén a két felemelt szárnyú sas a királyi rangot jelképezi, amire Gizella kortársai és a kolostor lakói különösen büszkéek voltak, mert másnak sem előtte, sem utána nem volt ily magas rangja e falak között. Majdnem ezer év távlatából nem lehetünk biztosak abban, hogy tényleg Gizella nyugszik itt, ezért a kései utókor e legendának tudományosan kívánt utánajárni, amikor 1908-ban, majd 2002-ben ismét felnyitották a sírt: A kőlap alatt egy 170 cm, ebben a korban szokatlanul

magas nő csontváza rejtett. Gizellát idézi a kolostor falán elhelyezett magyar nyelvű emléktábla is.

Gizella első volt azon német arisztokraták sorában, akik Magyarországgal kapcsolatba kerültek és országunkat megkedvelve a német–magyar kapcsolatokat szeretettel töltötték meg. Közülük a legnevezetesebb a Münchenben uralkodó Wittelsbach dinasztia sarja, Sziszi, azaz Erzsébet királyné, Ferenc József felesége volt, aki szintén sokat időzött Magyarországon. Sziszinnek ma Németország katolikus részein nagy kultusza van.

Szent István és Gizella a korai középkor nagy alakjai. Talán Géza fejedelem – akinek hívására német hittérítők és lovagok érkeztek Magyarországra – előrelátást dicséri, hogy Vajk a kereszttségben a passauai Dóm patrónusának, Istvánnak a nevét kapta. István és Gizella házassága nyomán a magyar–német érintkezés elmélyült, majd az egész középkor, sőt a kora újkor idején is virágzott. Ahogy a német misszionáriusok a magyarság keresztény hitre térítésében játszottak szerepet, úgy a lovagok és udvari emberek a középkori magyar állam kiépülését segítették.

A kiteljesedett középkor elmélyülten vallásos évszázadaiban a magyar szentek váltak ismertté: közülük kiemelkedik az Árpád-házból származó Szent Erzsébet, aki élete első szakaszát az Eisenach fölött fekvő Wartburg várában töltötte. A vár és a thüringiai emberek emlékezete ma is elevenen őrzi Szent Erzsébet alakját és tetteit. Erzsébet 1207-ben született II. András király és felesége, Gertrúd házasságából. Dinasztikus megfontolásokból már gyermekként eljegyezték lányukat Thüringiai IV. Lajossal és még gyermekként, 4 éves korában Wartburgba vitték a szintén gyermek férjfelölthöz. A felcseperedő fiatalok hamar házasságot kötöttek, ám három gyermeküket már nem nevelhették fel együtt, mert Lajos 1227-ben elesett a keresztes harcokban, így a megözvegyült fiatal nő önként a szegény Marburgba költözik és belép a ferences harmadrendbe, kórházat alapít. 1231-ben halt meg alig 24 évesen. Wartburg vára az évszázadok során tönkrement, ám a nemzeti romantika jegyében, a XIX. században újjáépült. A restaurálás után 1855-ben készült Moriz von Schwindt Erzsébet-ciklusa, amelyen a szent életének fontos állomásait láthatjuk: az eljegyzését, férjét, gyermekeit. Erzsébetet általában fiatalos hercegnőként gazdag ruházatban ábrázolták, ám amikor a szegényekhez fordult, maga is elvetette gazdagságát. A lovagi vár gazdagon díszített nagyterme – ahol feltehetően Lajos és Erzsébet lakodalmát tarthatták – már nem volt vonzó számára, hanem a szegényeken és betegekben segített, őket támogatta minden idejében. Jótékonyágáról a következőket írja élete első krónikása, Dietrich von Apolda: *„Wartburgban, ahol akkoriban élt, a magas vár alatt kórházat alapított, igen sok beteg és nyomorék embert helyezett el oda, olyanokat, akik a szokásos adományokból nem részesülhettek. Napjában többször is meglátogatta őket, nem törődve a magas hegy okozta nehézségekkel, s akár étellel, akár itallal kapcsolatos egyéni kívánságaikat is teljesítette. Még a viszolyogtató nyomorékokat is megejtette, egyeseknek meg is ágyazott, másokat a vállán vitt és sok emberbaráti szolgálatot tett nekik. Bár sehol másutt nem tudta elviselni a rossz levegőt, a betegek kellemetlen szagát – amelyet a szolgálók nehezen és morgolódva szenvedhettek el – még nyáron is minden irtózás nélkül tűrt; kedvesen megsimogatta őket, saját fejkendőjével törölte le arcukról az izzadságot, szájukról a nyálát, tisztította az orrukat. [...] Különösen a nagyon piszkos, tetves, beteg gyermekeket ápolta, simogatta a fejüket és ölébe vette őket.”* A talán legismertebb legenda szerint Erzsébet kótenyében éppen ételt vitt a vár kapuja előtt összegyűlt koldusoknak. Amikor férje családjából kérdőre vonták, hogy mit visz, így felelt: *„Csak rózsát a kótenyemben.”* Amint a türelmetlen felszólításra szétártá kótenyét, abban – Isteni csoda folytán – valóban frissen szakított rózsák illatoztak. A wartburgi festményciklus a szent halálát is ábrázolja. Erzsébetet a dombra vitték, hogy a nép láthassa, mert csodát vártak tőle, ami be is következett: holtteste előtt feltámadt egy megfulladt gyermek.

Erzsébet kultusza Wartburgban egybeolvad a vár más nevezetességeivel, ugyanis e vár nem csak Erzsébet, de a Minnesängerek okán is híres: itt játszódtott le a hagyomány szerint a Dalnokverseny, amit Erzsébet apósa szervezett és pártfogolt. Évszázadokkal később meg – miután Wormsban birodalmi átokkal sújtották – itt talált menedéket Luther Márton és itt fordította le németre az Újszövetséget.

Erzsébet férje halála után Marburgba költözött és életét kizárólag a jótékonyágnak szentelte. Életének ezt a szakaszát ábrázolja a később róla elnevezett marburgi dómtemplom. A háromhajós, impozáns gótikus templom legtöbb freskója Erzsébetre emlékszik: láthatjuk itt a

szentéletű fiatalasszonyt, amint a betegeknek segít, ápolja a leprásokat, eteti és mosdatja őket. De láthatjuk megpróbáltatásait is, például azt a megalázó esetet, amikor a sárba löki az a hálátlan asszony, akin ő sokat segített ápolással, gyógyszerrel és alamizsnával. Erzsébet azonban az Urat dicsérte ekkor is, bosszút nem forralt, ezért tetteiért Isten angyla megkoronázta őt – ezt a jelenetet is megőrizte az egyik oltár.

A dombon van Erzsébet oltára és szobra is, ahol templomot ajánl fel Istennek. Az igazi kegyeleti hely azonban a Ferenc-kápolnában lévő nyughelye, amely ma megállásra és pillanatnyi tünődésre hívja az oda látogatókat. A síremléke egyszerű ruházatban ábrázolja Erzsébetet, aki fátylat hord, mint a világi hívságoktól való elfordulás jegyét. Ebből a templomból indult el kultusza is, amely hamar elterjedt Németországban és mindmáig él Sziléziától Mexikóig, Erzsébetet IX. Gergely pápa avatta szentté.

A vallásos középkor után a reneszánsz korban a társadalom figyelme a kereskedelem, az ipar, a művészet és a tudományok fele fordult. Az újjászületés évszázada a magyar–német kapcsolatokat is átrendezte, más városokba tevődtek át a kapcsolattartás helyszínei. Augsburg valamikor a X. században megvédte a németeket a magyarok támadásától, a XV. század végén azonban a Fugger és a Thurzó család jóvoltából a kereskedelem és ipar központja lett. A felvidéki bányákat ez a két család szervezte meg, s az augsburgiak egyik legfontosabb partnerévé Magyarország lépett elő. A felvidéki arany, ezüst, de legfőképpen a réztermelés ide futott be, hogy innen egész Európába tovább áramoljon. A magyar szarvasmarha-export jó része is ide tartott, az Alföldön felnevelt, majd lábon eddig hajtott jószágok itt cseréltek gazdát. A hajdani gazdag kereskedelemről árulkodnak a pompás polgárházak, és a piacteret díszítő szép városháza – annak ellenére, hogy a Fuggerek gondos pénzbeosztásának emléket őrizi a magyar „fukar” szó.

Bár Augsburg jelentős városá fejlődött, a XVI. századra Nürnberg túlszárnyalta, és ez lett Németország gazdasági, politikai és művészeti központja.

Az első nyomtatásban megjelent magyar nyelvű útikönyv, az „Europica varietas” szerzője, Szepesi Csombor Márton 1620-ban így ír Norimbergáról: *„nevezetes és minden nemzetiségek között híres-neves város sok okokért. [...] Mert épületeivel és nagy kőházainak szépségével meghaladta az egész Németországnak minden városát. Mert gazdagságával az kereskedőkhöz képest alig találhatik Amsterdamban, Velencén, Genoán, Londinumon egész Európában és Lisibonán kívül hozzá hasonló. [...] Vagyon egy hegyecskén egy szép vár. [...] Ez hegyecskéről lőtt nevezete az városnak, kit az németek Nurenbergnek, mintha azt mondaná: Nur ein Berg, azaz csak egy hegy, neveznek. [...] Ez városnak nagy öreg templomai vannak.”*

A város neve már a XI. században felbukkan oklevelekben, gazdasági és politikai virágkorát azonban a XV–XVI. században élte. A IV. Károly császár által 1356-ban kiadott Aranybulla elrendelte, hogy minden újonnan megválasztott német-római császár Nürnbergben rendezze meg az első birodalmi gyűlést. A nürnbergi vár ma is az egyik legnagyobb erődtípus Németországban, a középkortól kezdve számos birodalmi gyűlés színhelye volt. 1050 és 1571 között szinte minden német-római császár megfordult itt. A vár Kaiserburg részében szállásolták el a birodalmi gyűlésre érkező császárokat.

Frankföld fővárosa mindig is fejlett kézművesiparral rendelkezett, az itt készített arany- és ezüsttárgyak, fegyverek, hangszerek, órák, játékok messze földön híresek voltak. A birodalmi város kereskedőinek a kora újkor hajnalán már kiterjedt gazdasági kapcsolatrendszere volt, így nem csak az európai, hanem a tengerentúli kereskedelembe is be tudtak kapcsolódni. E gazdagság kézzelfogható jelei voltak az ekkor épült gótikus templomok és épületek, amelyek közül a történelem viharai ellenére ma is sok látható.

Az anyagi jólét mellett a kultúra, a szellem ápolására is gondja volt a nürnbergieknek. Ha a város magyar vonatkozásairól szólunk, nem feledkezhetünk meg Balassi Bálintról, akit apja 1565-ben ebbe a városba küldött tanulni. Európai viszonylatban is jelentős volt a város könyvnyomtatása. Mindez a magyar művelődéstörténet szempontjából is jelentős, hiszen 1604-ben itt adták ki például Szenci Molnár Albert latin-magyar/magyar-latin szótárát. A református tudós ekkoriban a nürnbergi mellett fekvő Altdorfban élt, ahol akkoriban egyetem működött, itt készítette el zoltárfordítását is.

A város leghíresebb szülőtte Albrecht Dürer (1471–1528), a német reneszánsz legnagyobb mestere. Dürer magyarországi ötvös-dinasztia sarja volt, apja a békés-megyei Ajtóson szüle-

tett, s 1455-ben telepedett le Nürnbergben. A Dürer név is ennek a községnévnek a német fordítása. Dürer Nürnbergben kezdte meg festészeti tanulmányait, később, inasvelei után, a kor szokásainak megfelelően bejárta Európa számos országát. Tehetős polgárok, főurak megrendelésére dolgozott, sőt még I. Miksa császár is festetett vele képet. Dürer díszítette Miksa 1514-ben nyomtatott imakönyvének lapjait is. Korának számos más híres emberét is megfestette, például a reformátor Philipp Melanchthon, vagy a tudós humanista Rotterdami Erasmus arcképét. Híresek vallásos tárgyú metszetei is. Házán, amely ma is áll és látogatható, felesége, Agnes Dürer „vezeti” végig a látogatókat. Ezt a jellegzetes német faszerkezetes házat Dürer 1509-ben vásárolta s haláláig benne lakott. A házzal szemben lévő kis üzletben a Dürer-rajzoktól a szakkönyvekig minden kapható, ami a művész életével és tevékenységével kapcsolatos. Sírja a Szent János-temetőben látható.

A délnémet városok mindig intenzíven kísérték figyelemmel a török háború alakulását, főképpen magyarországi eseményeket. A XVII. században Nürnberg is kivette a részét a török elleni harcokból, nem egyszer katonákat is küldött Magyarországra a pogányok ellen. A városi krónikákban helyet kaptak a török háborúk eseményei is, de a nürnbergi mesterdalnokok repertoárjában is gyakoriak a törökellenes költemények. Jó példa erre a leghíresebb Meistersänger, Hans Sachs, aki egyébként törökellenes versein kívül még Bánk bán történetét is feldolgozta egy színdarabjában.

A Nürnberg szomszédságában fekszik Erlangen városa, amely ma nem csak mint a Siemens konzern központja, de patinás egyeteméről is nevezetes. Az univerzitást 1743-ban alapította Friedrich Örgrof a felvilágosult abszolutizmus jegyében kettős céllal. Egyrészt az uralkodói hírnevet szolgálta, másrészt gyakorlatias szükségből adódóan hivatalnokokat szándékozott képezni a hercegség számára. A XVIII. században a mi Tessedik Sámuelünk tanult e városkában és talán éppen itt született meg benne az elhatározás, hogy külföldön szerzett teológiai és gazdasági ismereteivel a hazai állapotokat, a magyar falut lendítse fel.

A magyarországi protestánsok felsőfokú tanulmányaikat – megfelelő hazai és közvetlen szomszédos országbeli oktatási intézmények híján – távolabbi egyetemeken végezték. Sokan tanultak például Tübingenben vagy Heidelbergben, ám a XVI. század utolsó harmadáig Wittenberg játszotta a vezető szerepet. Bizony, még Shakespeare Hamletja is megjárta Wittenbergát... Az egyetemet 1502-ben alapította Bölcs Frigyes választófejedelem. 1512-től a teológiai fakultáson tanított Luther Márton ágostonrendi szerzetes, aki 1517. október 31-én a wittenbergi vártemplom kapujára szögezte híres 95 tételét. Az egyetem hamar a reformáció fellegvára lett, nem csak Németföldről, hanem más országokból is sereglettek ide a protestáns diákok. Nem utolsósorban ennek köszönhető, hogy a XVI. században ez volt a leglátogatottabb német egyetem. Professzorai közül kerültek ki a reformáció elindítói. Luther radikális tanai futótűzként terjedtek nemcsak a városban, hanem szerte az országban is, sőt az egész német-római birodalomban. A pápai kiátkozást meghirdető bullát Luther Wittenberg központjában nyilvánosan égette el. Egyetemi előadásaira – akárcsak szövetségesének, a klasszikus műveltségben élen járó Melanchthon óráira – külföldről is özönlöttek a diákok. A „Praeceptor Germaniae”, Németország tanítója kitüntetett néven is ismert Melanchthon különösen is szíven viselte a külföldi diákok sorsát. Egy magyar tanítványa, Csirke György ezekkel a sorokkal búcsúzik tőle 1559-ben: „Tu praeceptor eras, tu meus hospes eras”, vagyis „tanító voltál és vendéglátóm voltál.” Melanchthon vasárnaponként latin nyelvű igemagyarázatokat tartott azoknak, akiknek a német nyelvvel még nehézségeik akadtak. Számos hallgatójának írt ajánlólevelet azok hazá- vagy továbbindulásakor. Egy 1555. augusztusi levelében Bártfa város tanácsa figyelmébe ajánlja egy tanítványát, a bártfai születésű Samuel Scherert. Sok külföldi diák a Luther család vendégszeretét is élvezhette. Bölcs Frigyes választófejedelem ugyanis Luthernak adományozta az egykori Fekete-kolostort. Az 1525-ben megházasodott Luther itt élt népes családjával. Katharina von Bora asszony nemcsak lelki társa volt a reformátornak, hanem kiváló szervezőnek is bizonyult. A leghíresebb magyar vendég Lutherék házában Dévai Bíró Mátyás volt, akit később „magyar Luthernek” is neveztek. Melanchthon az ő érdekében is saját kezű levelet küldött Magyarországra, a sárvári Nádasdy Tamás figyelmébe ajánlva tanítványát. Dévai képmása és neve a vártemplom egyik ablakán ma is látható. A híres „Asztali beszélgetések”-ben is felbukkan a neve, ahol egybeként arról értesülünk, hogy Luther mennyire szívügyének érezte a reformáció magyarországi és erdélyi elterjedését. A XVI. század folyamán mintegy ezer magyar diák tanult Wittenbergben! A Wittenberget

1531-ben megjárta Farkas András „A zsidó és a magyar nemzetről” című verses művében számos párhuzamot von az Ószövetség és a magyar történelem eseményei között. Batizi András 1542-ben tanult Wittenbergben, nem sokkal később pedig Gyalui Torda Zsigmond szerzett itt magiszteri címet. Hosszan lehetne még sorolni a magyarországi és erdélyi diákokat, akiknek itteni emlékét a közösség magyar zászlója is őrzi. Az anyakönyvekben számos „Pannonicus”, „Ungaricus”, „Transsylvanus” bejegyzés utal magyar származásra. A híres Túróc megyei Jeszenszky család tagja volt ugyanakkor a wittenbergi egyetem híres professzora, az itt Johannes Jessenius néven ismert Jeszenszky János is. A wittenbergi tanárok igen nagy hatást gyakoroltak diákjaikra. Nem csoda, hogy az Európa minden részéről évszázadokon át ideseregülő teológusok hazatértük után az új hit szellemében működtek saját hazájukban.

Cikkünk csak ízelítőt tud adni a két ország közötti politikai, egyházi, gazdasági és műveltségi kapcsolatokról. Ez utóbbit példázza Liszt Ferenc sorsa, aki Bayreuthban lelt végső nyugalomra. A zeneóráis úgy került ebbe a bajor városba, hogy leányát, Cosimát Richard Wagner vette feleségül. A világ – Vörösmarty Mihály szavával – „hírhedett zenésznének” sírjánál mindig találunk hazai virágot és koszorút. Liszt 1869 és 1886 között Weimarban élt. Alakjára és művére, amely mintegy összekötötte a magyar és a német kultúrát, eredeti berendezésű szobákban emlékezhetünk. A Sopron vármegyei Doborjánban született Liszt németül – és franciául – sokkal jobban tudott, mint magyarul, mégis mindvégig magyarnak vallotta magát. Tizennyolc éves korában kezdte el tanulni a nyelvet, de saját bevallása szerint az ötödik leckénél, a „tántoríthatatlanság” szónál felhagyott vele. 1873-ban ezt írta: *„Engedtessék meg nekem, hogy a magyar nyelvben való jártasság nélkül is azt valljam, hogy szívemben születésemtől egészen a sírig magyarnak tekintsem magam.”*

Balogh F. András – Fabinyi Tamás – Lökös Péter

A Magyar Nemzeti Múzeum és a Honismereti Szövetség „És leszen csillagfordulás...”

címmel 2005–2006-ra kiírt helytörténeti pályázatának díjazottai

Felnőtt kategóriában:

I. díj: Dr. Lénárt Béla (Szirmabesenyő): Tisza-menti forradalom 1956.

II. díj: Bekő Tamás (Zalaegerszeg): Az 1956-os forradalom története Zalatárnokon; Farkas Csilla (Hánta): Cégérek najainkban (Győr városának cégerei)

III. díj: Forgács János (Győr): A győri sportélet kezdetei; Varga Bea (Töltéstava): A rendőrség története Győrött 1849-től napjainkig és A szentadalberti prépostság története.

Dicséretben részesültek:

Borbíró Lajos (Fehérgyarmat), Frech József (Nagyberki), dr. Gunyhó Imréné (Győr), Horváth János (Miskolc), Horváth Péter (Bicske), Horváthné Bugovits Valéria (Keszthely), dr. Kolta László (Bonyhád), Korcz Antalné (Halászi), Kulcsár Lászlóné (Nagyszénás), Nárai István (Budapest), Németh Zsuzsanna (Mosonmagyaróvár), Patakiné Jarkovits Márta (Levél), Rácz Sándor (Makó), Stummer Zoltánné (Győr), Takács Istvánné (Győr), dr. Taródy Istvánné (Zánka), Tóth Dénes (Vörs).

Ifjúsági kategóriában:

I. díj: Bordán Pálma (Füzesgyarmat): „Amit velünk tettek, azt jóvátenni nem lehet” – Tóth László fehérgyarmati tanár visszaemlékezése az 1956-os forradalom helyi eseményeire és a börtönövekre.

II. díj: Simonis Judit (Sopron): „Soproni kisember – soproni nagy lélek” – Gartner Antal emlékére.

III. díj: Raczenböck Adrienn (Öttevény): Az „Öttevényi Éneklő Család” története.